

SCHOOLTijd VIEREN

presentatie boek Theo Kersten, 28 januari 1998

Dames en heren,

Eens,
eigenlijk nog niet zo heel lang geleden,
woonde er in een klein dorp
aan een van onze grote rivieren
een man
van, zeg maar, middelbare leeftijd.
Ik ontmoette hem vaak
en we voerden vele lange gesprekken.
Want het vertellen van verhalen
was niet alleen zijn hobby,
maar tevens zijn beroep.
Toen ik hem eens vroeg
waarom hij al die verhalen niet eens een keer wilde opschrijven,
zei hij:
"Verhalen moet je niet op papier zetten
en voorlezen,
maar je moest ze vertellen!
Kijk,"
- zo zei hij, met zijn hand boven zijn voorhoofd
terwijl hij opsprong uit zijn stoel -
"Hé, jongens/meisjes,
ik heb gehoord dat daar ginds een groot licht te zien is...
Ga je mee kijken, want er schijnt iets héél bijzonders aan de hand te zijn...
Kom, dan gaan we erop af!"

Jaren later kwam ik hem weer eens tegen.
"En?" vroeg ik hem,
"hoe ver ben je met je boek?"
Hij keek me veelzeggend aan.
"Ik denk dat het gaat lukken", zei hij glunderend.
"En ik heb ook al een titel in mijn hoofd:
Schooltijd vieren."

Wie op de dag van vandaag een boek wil schrijven over vieren op school, heeft misschien de tijd mee.
Niet, omdat Nederlanders gezien hun uitbundige vrijetijdsgedrag blijkbaar wat te vieren hebben, zoals het 274 pagina's dikke kerstnummer 1997 van *Elsevier* meldde¹, om daar meteen een citaat uit het *NRC-Handelsblad* aan toe te voegen: "Maar wat ze precies vieren, is een raadsel."
Wel, omdat in het onderwijs de laatste jaren een hernieuwde belangstelling op gang lijkt te komen voor waarden en normen, voor bezieling en inspiratie. Steeds meer leerkrachten vragen zich steeds vaker af: Wat wil ik eigenlijk met mijn onderwijs, waartoe voed ik mijn leerlingen op, wat houdt mij gaande? Langzamerhand, heel voorzichtig, lijkt er weer plaats en ruimte op school te komen voor bezinning, rust en vierende momenten.
En ook maatschappelijk gezien heb je de wind mee: ondanks of misschien wel dankzij de oprukkende 24-uurs economie snakken we aan het eind van het tweede millennium naar momenten van rust in de jacht van het leven. Niet door cocooning en onthaasting, de

Celestijnse belofte en Oibibio, maar vooral door de vaak pijnlijke gewaarwording van velen, dat het digitale tijdperk weliswaar vele zegeningen kent, maar dat het persoonlijke Internet meer dan alleen met de muis gevoed moet worden.

Vieren op school zou om al deze redenen wel eens goede tijden, gouden tijden tegemoet kunnen gaan.

* * *

Het boek *Schooltijd vieren* dat vanmiddag in het middelpunt van de belangstelling staat, windt er van meetaf aan geen doekjes om: "Er ontbreekt wezenlijk iets aan het pedagogisch klimaat van een school, wanneer vieringen met kinderen niet integraal deel uit maken van het schoolleven."

Wanneer je zo'n stelling op een teamvergadering poneert, bevordert je misschien onbewust en ongewild een zo vaak gewenst moment van stilte in het drukke schoolleven.

Overvolle agenda's, de verzakelijking in het onderwijs en de overbelasting van leraren zijn er, volgens de auteur van *Schooltijd vieren*, immers dikwijls de oorzaak van dat de wil sterk, maar het vlees zwak is.

En stel je ook eens voor: Vrijdagmiddag. Als schoolleider heb je een slopende week achter de rug: een moeilijke bespreking met de gemeente over noodzakelijke aanpassingen in het schoolgebouw, twee teamleden al de hele week de griep, een hardnekkige computerstoring in het documentatiecentrum en tot overmaat van ramp op de valreep nog een overstroming in de toiletten. Voor een gesprekje met Hanneke, wiens opa deze week is overleden, is helaas geen tijd, want er valt nog zoveel te regelen voor het weekend. Je zal maar zin hebben in een weekafsluiting!

Natuurlijk wordt er op basisscholen gevierd: rond verjaardagen en jubilea, met Sinterklaas, Kerstmis en Pasen, bij het afscheid van een collega of het overlijden van een leerling, aan het begin of eind van een schooljaar of een seizoen... Maar leveren al deze vieringen een wezenlijke bijdrage aan het pedagogisch klimaat van een school? Of, zoals het in *Schooltijd vieren* wordt geformuleerd: voegt dit vieren in de praktijk een extra dimensie toe aan het schoolleven?

Het nieuwe boek *Schooltijd vieren* stelt echter niet alleen kritische vragen, maar gaat ook op zoek naar antwoorden.

En wanneer je er als school voor kiest om het leven te vieren, dan vind je in dit hand- en werkboek van ruim 250 bladzijden een bijna eindeloze reeks modellen en suggesties om vieringen voor te bereiden en vorm te geven:

- vieringen rond typische schoolgebeurtenissen, zoals opening en sluiting van het schooljaar, welkom aan nieuwe kinderen, de verjaardag van een leerling of het jubileum leerkracht, afscheid van groep acht of de opening van een nieuw schoolgebouw;
- vieringen rond seizoenen en evenementen, zoals werelddierendag, de vredesweek, boomplantdag en de kinderboekenweek;
- vieringen rond belangrijke godsdienstige feesten: Diwali, Kerstmis, Ramadan, Carnaval, Pasen en Pesach, Pinksteren;
- en tenslotte: vieringen rond de actualiteit, pesten en gepest worden, leven en dood enzovoort.

a) Vieren volgens plan

Wellicht komt deze opsomming over als een grabbelton, waaruit schoolteams naar hartelust kunnen graaien, in de hoop daarin snel iets te kunnen vinden wat met zo minimaal mogelijke voorbereiding de volgende dag kan worden uitgevoerd.

Als je *Schooltijd vieren* op deze manier wilt gebruiken, kom je echter bedrogen uit. *Schooltijd vieren* is immers geen theatergids of een handleiding voor play-back shows, maar probeert wegen te zoeken om op school authentieke ruimte te creëren voor rust en bezinning.

Schooltijd vieren biedt daarvoor een systematisch vijf-stappenplan aan om de praktijk van vieren handen en voeten te geven:

- beginnend bij het inventariseren van meningen en standpunten over vieren;
- via het het-op-lijn brengen van momenten waarop je als school zou willen vieren (tweede stap);
- het zoeken naar de belangrijkste bouwstenen voor een viering (derde stap);
- en de werkvormen, beelden en symbolen die je allemaal zou kunnen gebruiken (vierde stap);
- om tenslotte uit te komen bij de laatste, beslissende stap: het formuleren van voorwaarden, de planning, evaluatie en verslaglegging in draai- en bronnenboeken.

Hoe tegenstrijdig het misschien ook moge klinken: wanneer je als school werk wilt maken van vieren, zul je dat met het gehele team bewust moeten plannen² en samen na moeten denken over de manier waarop je vieringen vorm en inhoud wilt geven. Vieren hoort dus thuis op de agenda, anders blijft het alleen bij mooie dromen. Don't dream it - do it: het klinkt wat trendy Amerikaans, maar het kan wél leiden tot een succesvol ondernemingsplan.

* * *

Hiermee is de een van de drie belangrijkste pijlers, waarop *Schooltijd vieren* rust, over het voetlicht gebracht. Een van de drie, naar mijn waarneming. Want er zijn nog twee andere fundamenteën, die het boek schragen en dragen, namelijk: de interreligieuze oriëntatie en de prominente plaats voor verhalen, vertellen, rituelen en symbolen.

b) Multicultureel en interreligieus

In een recent verschenen Vlaams boek over God³ trof ik een ontwapenend verhaal aan over de vanzelfsprekende manier waarop kinderen vaak onbevangen en onbevooroordeeld respect en tolerantie opbrengen voor wat anders is dan gewoon.

Bert Roebben verwoordt in dit boek heel kort het verhaal van de heen-en weerwolf zoals Annie M.G. Schmidt dat vertelt in haar veelgelezen en -geprezen boek *Pluk van de Petteflet*. Pluk is op zoek naar de wijze man die hem raad moet geven om te voorkomen dat het paradijs van de Torteltuinen ten prooi zal vallen aan hoogbouw en betonwegen. Daarvoor moet hij op zekere dag de rivier de Waas oversteken. Maar het is mistig en de veerboot vaart niet. De overtocht met een krakkemikkig bootje dat daar aan de kant ligt, wordt hem door een oude vissersbaas ontraden: de veerman die dat bootje beheert, zou een weerwolf zijn. Maar omdat niemand het fijne ervan afweet en geen van de omwonenden deze man ooit heeft ontmoet, waagt Pluk het erop en gaat hij een kijkje nemen. Eenmaal dichterbij gekomen wordt hem plots alles duidelijk: het gaat helemaal niet om een weerwolf, maar er staat een bordje met daarop in hanepotenletters geschreven: "heen- en weerwolf: 3 maal fluiten"! De vreselijke weerwolf blijkt een heel aardige veerman te zijn die heen en weer vaart en in de zevende hemel is wanneer er eindelijk iemand om zijn diensten komt vragen. Hij kan dan ook wel janken van geluk. De volgende dag heeft hij zijn bootje uitbundig versierd met bloemen, blij dat hij is dat Pluk de oversteek weer bij hem boekt.

Wie dit verhaal als volwassene met kinderen leest of het aan hen vertelt, maakt volgens Roebben een dubbel bekeringsproces door:

- op het niveau van het verhaal word je als intolerante volwassene op je plaats gezet door het kind Pluk
- en op het niveau van de opvoedingsrelatie word je ontmaskerd omdat het onverwachte, het vreemde, het andere zich niet laat voorspellen of uitleggen door het in een pedagogisch verantwoord verhaal te gieten.

Kinderen - en zeker jonge kinderen - maken meestal niet zo'n probleem van wat anders is, ongewoon, niet alledaags. De taal van het spel en de directe betrokkenheid op elkaar zijn vaak van een grensdoorbrekende vanzelfsprekendheid, waardoor verschillen in culturele achtergronden als sneeuw voor de zon verdwijnen.

Interreligieuze en interculturele ontmoeting is geen onderlinge kennismaking met of discussie tussen officiële standpunten van de verschillende religies maar ontmoeting tussen mensen⁴. Toen bisschop Muskens in het decembernummer van het ANWB-blad *Reizen* werd gevraagd wat zijn meest gedenkwaardige kerstfeest was, antwoordde hij: "967, Calcutta, kerstfeest met Moeder Teresa. Daar werden de grenzen van de godsdiensten overschreden. Overal waren studenten, christenen, moslims, hindoes, bezig met het uitdelen van voedsel. Het was een volksfeest waar de verschillen tussen de godsdiensten niet telden. Elke theorie over de dialoog tussen godsdiensten was hier volledig overbodig⁵."

Zoiets ontwapenends en verrassends trof ik ook aan in de vieringenmodellen van het boek *Schooltijd vieren*. De multiculturele samenleving en de interreligieuze dialoog zijn daar geen abstracte en formele begrippen, maar krijgen er concrete gestalte doordat kinderen uit verschillende culturen het leven gewoon met elkaar vieren.

In *Schooltijd vieren* verzamelt de klasgroep zich probleemloos bij een hindoeïstisch huisaltaartje rond Laksmi dat in het klaslokaal is opgesteld, onder de geur van wierookstokjes en bij het licht van zelfgemaakte vuurpotjes.

Of luisteren ze ademloos naar verhalen uit Latijns-Amerika, China of Japan, verteld door gastpoppen uit de cultuur waar het verhaal vandaan komt. "Goeiemiddag, ik ben Sara en dit is mijn vriendje Abraham. Wij hebben toch wat meegemaakt, zeg..." - want ook het vertellen van bijbelverhalen wordt in *Schooltijd vieren* niet achterwege gelaten.

Of kinderen genieten van een bijzondere boekenshow, waarin naast de bijbel de joodse boekrol, de koran en de veda's over het voetlicht komen.

En behalve Sinterklaas, advent, kerst, Pinksteren en palmpasen, wordt in *Schooltijd vieren* ook Diwali, Ramadan en Pesach gevierd door met elkaar te zingen, te bidden en te luisteren naar elkaars verhalen.

Over 'participatiegericht godsdienstonderwijs' gesproken - waarvoor een lans wordt gebroken in de nieuwe brochure voor longitudinale planning en afstemming in het vak godsdienst/levensbeschouwing, *Kiezen en delen*⁶ - : in de vieringenmodellen van *Schooltijd vieren* wordt 'de ander' echt serieus genomen en wordt de christelijke traditie daadwerkelijk in gesprek en communicatie gebracht met andere godsdienstige en levensbeschouwelijke tradities. In een vraaggesprek fluisterde de auteur me een tijdje geleden toe, dat het theologisch misschien allemaal niet zo verantwoord was, maar dat je wel in de gaten moest houden, dat het om kinderen gaat; kinderen die nu eenmaal niet in segmenten leven.

Toch is een waarschuwing voor wie *Schooltijd vieren* als werkboek wil gaan gebruiken misschien wel op zijn plaats. Schrik niet, het heeft niets met theologie te maken, maar het is gewoon een praktische tip.

Zorg er dan ook voor dat je onder andere het volgende onder handbereik hebt of minstens kunt krijgen:

- sprekende stenen, schoenen en posters,

- kruiken, schalen en kommen,
- sleutels, dozen en kettingen,
- boomstronken en stokken
- enzovoort enzovoort

De vieringenmodellen brengen immers een bijna eindeloos arsenaal aan symbolen over het voetlicht. U hebt ze weliswaar niet allemaal tegelijk nodig, maar het is goed om een voorraadje aan te leggen waaruit geput kan worden.

c) verhalen en vertellen

Daarmee ben ik gekomen aan de derde pijler waarop - denk ik - *Schooltijd vieren* rust: verhalen en het vertellen ervan. Het boek puilt als het ware uit van verhalen en een groothandel is er slechts een klein buurtwinkeltje bij.

Verhalen. "Elk boeiend verhaal slaat een brug tussen mensen, hoe vreemd ze elkaar ook zijn", las ik een tijd geleden in een verhalenboek, uitgegeven door de stichting Echelon in Amsterdam⁷.

Een brug slaan tussen mensen... in *Schooltijd vieren* nemen kinderen spontaan plaats onder de banier van de mensheid, een veelkleurig teken van verbondenheid tussen naties en volkeren, symbool van het multiculturele karakter van onze huidige maatschappij. Ze luisteren naar het verhaal van de koning die alles wit wilde of - met een variant - naar het Turkse verhaal over een koning die alles paars wilde. Of naar het verhaal over Fabian die in Roodland woont en Sabine uit Geelland, en hun ontmoeting op het vrijgekomen groene veldje.

Zulke verhalen - en het boek staat er bol van, zó bol dat een verhalenregister achterin noodzakelijk was - zulke verhalen brengen kinderen niet alleen tot elkaar, maar leert hen ook kritisch kijken naar de samenleving van vandaag de dag. In zulke verhalen zit bovendien beweging, dynamiek; mensen veranderen erin en groeien eraan. Kinderen vinden in dergelijke verhalen ruimte voor zichzelf. Of, zoals het in *Schooltijd vieren* staat: "Een verhaal is als een gastvrij huis dat bezoek krijgt van drie groepen mensen. De ene groep neemt genoeg met een plek op de begane grond. De andere vindt het fijn op de trap te zitten. En de derde groep komt op zolder terecht." Met z'n allen in hetzelfde verhalenhuis, maar iedereen met zijn eigen emotionaliteit en beleving.

Een brug tussen mensen, hoe vreemd ze elkaar ook zijn...

Verhalen moeten natuurlijk vertéld worden. Ook daarvoor krijgt u in *Schooltijd vieren* een mini-cursus aangeboden: ruimtelijk vertellen, vertellend drama, vertellen met beelden enzovoort. Wanneer je als verteller met heel je lijf in een verhaal wilt en durft te kruipen: tien tegen één dat kinderen bijbelverhalen als de Tien Leefregels, de broodvermenigvuldiging of het mosterdzaadje stuk voor stuk kei-gave verhalen zullen vinden die ze zich nog lang zullen herinneren en in hun leven meedragen.

* * *

Twee weken geleden belde de man die indertijd in een klein dorp aan een van onze grote rivieren woonde me weer eens op.

Mijn vriend de verhalenverteller lag met een flinke griep in bed en zijn stem klonk hees en stuk gehoest.

Ik vroeg hem hoe het ging met zijn boek

en of er behalve verhalen ook nog plaatjes in kwamen:

- hij is namelijk ook nog, dat vergat ik te vertellen,

een niet onverdienstelijk kunstenaar met acryl en krijt -

maar voor die plaatjes was helaas geen ruimte meer over.

U zult het dus in *Schooltijd vieren* zonder visuele ondersteuning moeten doen. Voor vieren op school is dat echter, lijkt me, geen enkel probleem. Want 'vieren' betekent immers in zijn meest fundamentele zin: 'jezélf laten gaan, toegeven, laten uitlopen'. Iedereen zal dus zelf zijn of haar eigen verhaal moeten vertellen en zijn eigen beelden moeten zoeken. Dat *Schooltijd vieren* daarbij een welkome ondersteuning kan zijn, zal u nu ongetwijfeld duidelijk zijn geworden. En daarmee wil ik mijn verhaal beëindigen.

NOTEN

¹ *Elsevier*, december 1997 (met artikelen van Gert Jan van Schoonhoven en Sheila Sitalsing over *Gouden tijden* - over de welvarende manier waarop in Nederland kerst wordt gevierd; en een bijdrage van Annegreet van Bergen over *De tijd vieren in een klooster* - over de kanunnikessen in Maarsen).

² Voor het plannen van levensbeschouwelijke momenten op school zie ook de brochure *Maak werk van vieren*, Dienst Katechese en Onderwijs, bisdom Den Bosch, 1995.

³ Bert Roebben, *Het uiteindelijk perspectief van de kwetsbare opvoeder: naar een nieuwe relatie tussen pedagogiek en theologie*, in: Peter De Mey en Bert Roebben (red.), *God: omschreven, niet afgeschreven*, Acco, Leuven/Amersfoort, 1997, p. 147-186.

⁴ Vgl. Trees Andree en Cok Bakker (red.), *Leren met en van elkaar; Op zoek naar mogelijkheden voor interreligieus leren in opvoeding en onderwijs*, Boekencentrum, Zoetermeer, 1996. Zie ook C. Bakker/R. Ganzevoort, *Omgaan met de ander. Afscheidscolleges van Jan Visser en Piet Steegman*, Faculteit Godgeleerdheid Universiteit Utrecht, 1994.

⁵ Marieke Haafkens, *Tien vragen aan bisschop Muskens*, in *Reizen*, december 1997, blz. 17.

⁶ *Kiezen en delen; Aanzet tot longitudinale planning en onderlinge afstemming van godsdienst/levensbeschouwing in het katholiek onderwijs*. Advies in opdracht van het College van Bisschoppelijk Gedelegeerden voor het katholiek onderwijs, samengesteld door de werkgroep 'longitudinale curriculumontwikkeling godsdienst/levensbeschouwing', uitgave Dienst Katholiek Onderwijs 's-Hertogenbosch, december 1997.

⁷ R. Deen/F. Houtzager, *Een geschenk van de woestijn*, Echelon, Amsterdam, 1995.